

Jesus og loven

Hvad mente Jesus i grunden
om 3. Mosebog?

*ved Morten Hørning Jensen
Menighedsfakultetet d. 5. marts 2009*

Opgør og Skærpeelse

- Opgør med loven:
 - Sabbatten: Mk 2,23-28; 3,4; Mt 12,1-8; Lk 6,1-5; 13,14; 14,1-6, cf. Ex 20,8; 31,13-17; 34,21.
 - Bordfællesskab: Mk 2,15-17; Lk 7,34/Mt 11,19; Lk 15,1-2; 19,2-7.
 - Omgang syge og døde: Mk 1,41; 14,3; Lk 7,22; Mt 11,5; Lk 17,11-19, cf. Lv 13,1-46; 22,1-9.
 - Spiseregler: Mk 7,12-23; Mt 15,1-20, cf. Lv 11; 22,1-16.
 - *Konsekvens*: Jesu lovtolkning og myndighed (ἐξουσία) betvivles, fx Mk 2,7-10; 3,22-30; 11,27-33.
- Skærpeelse af loven:
 - Antiteserne, Mt 5, fx om drab (5,21-26), ed (5,33-37, cf. 23,16-22), gengældelse (5,38-42), fjendekærlighed (5,43-48) mv.
 - Skilsmisse, Mt 19,1-12 par.
 - Forældreomsorg, Korban, Mk 7,8-13 par.
 - *Konsekvens*: Jesus anklager farisæerne og andre for ἀνομία! Fx MFxt 7,23; 13,41; 23,28; 24,12.

Tilgang & Tese

- Tidshistorisk Tilgang – ”I har hørt, at der er sagt”:
 - Mt 5,21.27.31: ”I har hørt, at der er sagt ...”
 - Mt 15,2-3: ”Hvorfor overtræder dine disciple de gamles overlevering (τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων)? De vasker ikke deres hænder, før de spiser.” Men han svarede dem: ”Hvorfor overtræder I selv Guds bud for jeres overleverings skyld?”
 - Mt 19,3: ”Nogle farisæere kom hen til Jesus, og for at sætte ham på prøve spurgte de: ”Er det tilladt en mand at skille sig fra sin hustru af en hvilken som helst grund?”
- Tidshistorisk Tese – Purity Burst:
 - ’Renhedsudbrud’ i Israel 2 årh. f.Kr.-1 årh. e.Kr.
 - Tosefta Shabbat 1,14: *renhedsiver brød frem i Israel.*
 - To hovedgrupperinger:
 - ’Socio-religiøs’: Essæere-qumranitter, farisæere, ark. materiale.
 - ’Socio-nationalt-religiøst’: Oprørsskikkelser.
 - Arbejdshypotese:
 - MMM^C: Jesu tolkning af loven er *Messiansk Myndighed og Missional-centrifugal.*
 - Om/nytolkning af loven på a. horizontalt og b. vertikalt plan.

Disposition

- 1: Syn på lovens plads i jødedommen.
- 2: Eksempler på religiøs renhedsiver:
 - Qumran.
 - Farisæerne, *non-priestly purity*.
 - Arkæologiske indicier.
- 3: Eksempler på national-religiøse bevægelser.
- 4: Jesus og loven – eksempler på Jesu MMM^C-tolkning.

Lovens plads i jødedommen

- Templet og Torahen – bærende søjler.
- Lovens to plan/værn:
 - Horizontalt-etnisk, mod hedninger.
 - Vertikalt-Gudsforhold, mod synd.
 - Værn mod straf/eksil, fx Neh 9,26-29.
- Anklage for lovbrud meget alvorligt:
 - Qumran mod farisæerne 'dem, der søger de glatte ting': 4Q169 2.4; 3.3, 6-8.
 - 2 Makk 5,15. *"Menelaos ... ham der havde forrådt lovene og fædrelandet"*.
 - Siraks bog 10,8; 21,3.9; 23,11; 34,22; 38,10; 39,24; 40,10; 41,18; 46,20; 49,2f.
 - Josefus: παράνομος (*Ant.* 3,275; 5,146; 7,198; 9,205.234; 15,40.136; 16,4; 18,38; 19,334; *Bell.* 1,196; *Vita* 1,26.80) - ἀνομία (*Ant.* 15,348; *Wars* 1,493.544; 7,268; *Apion* 2,158).

...and many
...to the party
...to the Community as well as his just

Religiøs renhedsiver - Qumran

- Tre bærende søjler: Bøn, måltider, torahstudier.
 - 1QS 8,13-16: ”’Ban Herrens vej i ørkenen, jævn en vej for Gud i det øde land.’ **Den er granskningen af loven**, [som] han har befalet ved Moses, så man handler i overensstemmelse med alt det, der er åbenbaret i enhver tid ...”
 - 4QMMT:
 - Miqṣat Ma‘aśey ha-Torah/bestemmelser om lovens gerninger.
 - 23 lovstridigheder -> afsondring fra tempelkulten i særligt broderfællesskab (עדת הייחוד, 1QSa 2,21).

Religiøs renhedsiver - Farisæerne

- Farisæerne, hvor slemme var de?
 - Neuser: overtog præstelig renhed.
 - Sanders: kun ved sabbat og fest.
- E. Regev: *Non-priestly purity*
 - Lv-regler for præster overført på dagligdagsliv.
 - Skr. eks.: 2 Makk 12,38; Tob 2,9; Jud 12,6-10; Ps.Ar. 305f; Sib. or. 3.591-93, 4,162-166; Jos. *Ant.* 18.36-38 mv.
 - Mishnah-traktaten *Chullin*.
 - NT bekræfter denne tendens, Mark 7,1ff par. mv.

Religiøs renhedsiver - Arkæologi

- Renselsesbade, *miqvaot* (מקוות):
 - Fund af over 300 i tidlig-rom. lag i jødiske områder.
 - Stort set fraværende uden for jødiske områder.
 - Mishnah-traktaterne, *Tohorot* og *Miqvaot*.
 - Udfases hurtigt efter år 70.
- Stentøj:
 - Fundet over 60 steder i jødiske områder.
 - Dyrt og besværligt.
 - Mishnah-trad: særligt rent materiale (*Kelim* 4,4; 10,1; *Oholot* 5,5; *Parah* 5,5; *Yadaim* 1,2, cf. Joh 2,6).
 - Udfases hurtigt efter år 70.

Religiøs nationalisme

- National-religiøs motivation, messianske overtoner:
 - Judas søn af Ezekias: ”brænder efter kongeværdighedens ære” (ζηλώσει βασιλείου τιμῆς) *Ant.* 17.271-272.
 - Cf. også Simon i Østjordanlandet: *Ant.* 17.273-77 + Athronges i Judæa, *Ant.* 17.278-284 + Theudas – *Ant.* 20,97-98 + Røverkongen Eleazer og sikarierne, *Bell.* 2,253-260, *Ant.* 20,160-166 + Den egyptiske profet – *Bell.* 2,261-263, *Ant.* 20.167-172.
 - Judas Galilæeren: tydeligvis *lovtolkning* bag oprør:
 - ”... til at gøre oprør, idet han erklærede det for en forbrydelse hvis de fortsatte med at betale skat til romerne, og hvis de ved siden af Gud fandt sig i at have dødelige mennesker som herrer (οἴσουσι θνητούς δεσπότας)” (*Bell* 2.118).
 - Oprørsprofetien, *Bell.* 6.312f.
 - Profetien om templets uindtagelighed, *Bell.* 6.285f.

Delkonklusion

- Jesu tid religiøst 'renhedsudbrud':
 - Essæere-qumranitter: afsondring.
 - Farisæere: overførsel af præstelig hellighed og *halachah*.
 - Ark. kilder indikerer at selv den almindelige jøde (*am ha'aretz*) var grebet af renhedsiver.
- Forklaringer:
 - Etnisk afsondring fra hedninger.
 - Intern kamp om anseelse og magt.
 - Religiøs-messiansk-eskatologisk motivation.

Jesus og loven

- Hovedkonklusion:
 - Jesus ikke antinomist, som heller ikke resten af NT.
 - I stedet radikal om/nytolkning af lovens funktion stillet overfor:
 - farisæernes *halachah*.
 - qumranitternes hellighedsafsondring.
 - den almindelige jødes hævde af loven som etnisk grænse.
 - lovoverholdelse som middel til eskatologisk vindikation.
 - MMM^C: *Messiansk Myndighed med Missionalt-centrifugalt program.*
 - Eksempler!

Jesus og loven

- Mark 2,5-12 par. – myndighed til tilgivelse:
 - Jesu Myndighed (ἐξουσία) til debat, et lovproblem:
 - *"Hvad er det dog, han siger? Han spotter Gud. Hvem kan tilgive synder andre end én, nemlig Gud?"*
 - *"Men for at I kan vide, at Menneskesønnen har myndighed til at tilgive synder på jorden ..."*
- Mark 2,15-17 par. – bordfæl.skab med toldere og syndere:
 - *"Hvorfor spiser han sammen med toldere og syndere?"*
 - Rabbinsk trad.: *"ingen må have fællesskab med syndere eller bringe dem nær Torahen"* (Melkita Amalek 3).
 - Qumran: Stærke restriktioner for fællesskabsmåltidet, fx 1QS 5-9; 1QSa 2.
 - Jesus: *"De raske har ikke brug for læge, det har de syge. Jeg er ikke kommet for at kalde retfærdige, men syndere."*

Jesus og loven

- Mark 1,40-45 par. – berøring af en spedalsk:
 - Lv-restriktioner: kun præsten + isolation, 13,1-46.
 - Qumran:
 - 1QSa 2,3-9: ”Men ingen, som er ramt af **nogen som helst urenhed**, der kan ramme mennesket, **har adgang til Guds forsamling**. Heller ingen, der er ramt af de følgende ting, som udelukker fra at tage plads i menigheden: enhver, der er **ramt på sin krop**, er **lam** i fødderne eller hænderne, er **halt** eller **blind** eller **døv** eller **stum** eller har en **synlig legemsfejl**, eller er så **gammel og vakkelvorn**, at han ikke kan holde sig selv oppe i menigheden ...
 - Rabbinske traditioner: kaste med sten ...
 - Svarer til Luk 10,28, barm. samarit. (ref. Lv 18,5): ’leve’ ved berøring med blod/lig af præst. Radikal omtolkning.

Jesus og loven

- Joh 4,1-42 – den samaritanske kvinde:
 - Lovproblem: *”Vore fædre har tilbedt Gud på dette bjerg, men I siger, at stedet, hvor man skal tilbede ham, er i Jerusalem”*, Joh 4,20.
 - Lovomtolkning: *”Tro mig, kvinde, der kommer en time, da det hverken er på dette bjerg eller i Jerusalem, I skal tilbede Faderen ... Men der kommer en time, ja, den er nu, da de sande tilbedere skal tilbede Faderen i ånd og sandhed”*, 4,21-23.
 - Ny adgang: *”Jeg er vejen og sandheden og livet; ingen kommer til Faderen uden ved mig”*, 14,6.

Jesus og loven

- Nøgle:
 - Invertering af styrkeforholdet mellem rent og urent.
 - 3 Mos vs. Jesus: hvad smitter mest?
 - Svarer til:
 - skabelsen, orden i uorden.
 - visionerne om nyskabelse, tempelkilden, Zak 13-14, Ez 47.

